

ÜSKÜDAR SEMPOZYUMU II

12 - 13 Mart 2004

BİLDİRİLER

CİLT 1

Editörler

Prof. Dr. Zekeriya Kurşun
Doç. Dr. Ahmet Emre Bilgili
Dr. Kemal Kahraman
Celil Güngör
Seyfettin Ünlü

Tel. 0216 341 05 00
Fax 0216 391 60 61

Üsküdar Belediye Başkanlığı
Üsküdar Araştırmaları Merkezi
Yayın No: 16

ISBN Takım No: 975-92019-4-1
ISBN Cilt 1: 975-92019-5-X

Editörler

Prof. Dr. Zekeriya Kurşun
Doç. Dr. Ahmet Emre Bilgili
Dr. Kemal Kahraman
Celil Güngör
Seyfettin Ünlü

Mart 2005, İstanbul

TEKNİK HAZIRLIK: KAKNÜS AJANS
KAPAK DÜZENİ: KAKNÜS AJANS
İÇ BASKI: ALEMDAR OFSET
KAPAK BASKI: MİLSAN
CILT: DİLEK MÜCELLİT

Üsküdar Sempozyumu

Yer: Üsküdar Belediyesi Çamlıca Eğitim Merkezi

Tarih: 12-13 Mart 2004

Düzenleyen: Üsküdar Belediyesi

ÜSKÜDAR'DA TARİHİ YER ADLARI

Davut Hut*

Yer adları; tarihî süreçte birer *etiket* halini alarak, kullanıldıkları şehir, mahalle ve semtler için, zamanla başat *tanımlayıcı* birer unsur haline gelirler. Bu bakımdan, toplumsal hayatımızda ve geleneksel Osmanlı-Türk kültüründe adlandırmaya büyük önem verilmiştir. Bütün isimlerde olduğu gibi, yer adlarında da mutlaka bir *anlam*, bir *geçmiş* yani *tarihlik* vardır. Bu yönü ile baktığımızda, bir yerin tarihini incelerken, oradaki mevcut isimler, *geçmişin ayrıntıları* ve ilginçlikleri konusunda bize önemli ipuçları verebilmektedir.

Osmanlı döneminde, Galata ve Eyüp ile birlikte, İstanbul'un üç önemli beldesinden (Bilâd-ı Selâse) biri olan Üsküdar, sahip olduğu tarihî zenginliklerin yanında, içinde barındırdığı tarihî yer adları bakımından da ön plâna çıkmaktadır. Çalışmamızda, *Üsküdar* adından başlayarak yine buraya dahil olan ve tarihîlik arzeden bazı semt, mahalle ve müessese isimleri üzerinde durulacaktır.

Üsküdar Adı ve Mahiyeti:

Üsküdar adıyla ilgili olarak eserlerde, farklı bilgi ve varsayımlar yer almakla birlikte, bunlar belli noktalarda paralellik göstermektedir:

Üsküdar adı sözlükte, *konak yapılan yer* anlamında Farsça bir isim olarak geçmektedir¹. Gerçekten de Üsküdar'ın, coğrafi ve tarihî konumu bakımından bu anlama uygun nitelikler taşıdığı bilinmektedir. Üsküdar, Boğaz'dan sonra Anadolu kıtasının hemen girişinde bulunması hasebiyle bir "geçiş noktası" ve "konaklama yeri" olma özelliğini yüzyıllar boyunca sürdürmüştü² ve bütün Anadolu, Arap, Acem, Hind ve Sind ülkelerinin geçidi konu-

* Araştırma Görevlisi, Marmara Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü.

¹ Ferit Devellioglu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*, Ankara 1996, s.1129. Semavi Eyice, İstanbul'daki yer adları üzerinde yaptığı etimolojik çalışmada Üsküdar kelimesine, zikredilen bu anlamının çok da dışında olmayan "haberci, ulak" karşılığını vermektedir. Bkz. Semavi Eyice, "İstanbul'un Mahalle ve Semt Adları Hakkında Bir Deneme", *Türkiyat Mecmuası*, (İst. Üni. Türkiyat Ens.), c.XIV, İstanbul 1965, s.208.

² Nitekim, değişik zamanlarda yapılan bir çok İstanbul Kuşatmasında, muhasara orduları Üsküdar yakasını kendilerine stratejik ve lojistik bir üss olarak seçmişlerdir. Üsküdar aynı şekilde, Osmanlı Türkleri'nin Anadolu cihetine yapacağı seferler için de bir "çıkış noktası" idi ve Ordu-yı Hümâyûn bu noktada toplanırdı. Yine, Devletçe sağlanan maddî yardımları Hicaz tarafına nakleden Surre Alayları'nın da bu uzun yolculuğu Üsküdar'dan başlardı. Millî Mücadelede ise, Anadolu'ya silah, cephane ve eleman sevkinde Üsküdar, vazgeçilmez bir aktarma noktası olmuştur.

munda olmuştur³. Buralara gidip gelen kervanların başlıca menzili Üsküdar idi ve bu durum şehrin ticarî önemini de büyük oranda arttırmaktaydı⁴.

Konu ile ilgili yapılan pek çok çalışmada, Batı dillerinde geçtiği şekliyle *Scutari* sözcüğünün etimolojik olarak, Roma dönemine ait olduğu ifade edilmektedir. Buna göre; Kalkanlı Roma askerlerine *Scutarii* denmekte ve bu askerlerin şehirde, *Scutarion* adıyla bir de kışlası bulunmaktaydı⁵. Arnavutluk'taki İşkodra (shkoder) Şehri ile İngilizce'deki "squadron=süvari bölüğü" ve Almaca'daki "die Schwadron" gibi askerî terimlerin aynı etimolojik kökten gelmesi⁶ yukarıdaki izahı destekler mahiyettedir. Bir rivayete göre de, burada kalkan (yani *Scutarion*) imâl edilip satılmaktaydı⁷. Tarihçi Hammer'e göre bu isim Farsça'nın *Astandar* kelimesinden gelir, kelime zamanla tahrif edilerek "imparatorluk postacıları" mânâsına kullanılmış ve eski İranlılar'ın Üsküdar'da resmî bir posta menzilleri bulunduğundan dolayı da şehre bu isim verilmiştir⁸.

Evliya Çelebi ise, "farklılığını" burada da göstererek ismin aslının *Eskidar* olduğunu ve *Üsküdar* biçimiyle yanlış telaffuz edildiğini söyler⁹.

Bütün bu değerlendirmelerin çıkış noktasının, Üsküdar'ın tarihî ve coğrafi konumu ile bağlantılı olduğunu söylemek herhalde yanlış olmayacaktır.

Şehrin İlkçağ'da kullanılan *Hrisopolis* (Altın Şehir) adı hakkında da farklı nazariyeler¹⁰ karşımıza çıkmakla birlikte, bu durum esas konumuzun dışında olduğundan üzerinde durulmayacaktır.

1. Üsküdar ve Mahalleleri Hakkında Bazı Bilgiler:

İstanbul'un Fethi'nden sonra, Fatih ile birlikte imar edilmeye başlanan Üsküdar böylece hızlı bir gelişme sürecine girmiştir. Bu dönemde özellikle Anadolu'dan getirilen Müslüman nüfus, Üsküdar'ın Türk-İslâm kimliğinin oluşmasına ve şehrin gelişmesine bir vesile olur. Buranın tam mâmur bir hale gelmesi ise Kanûnî devrine rastlar. Evliya Çelebi'nin bu dönemde şehirde; 70'i Müslümanlara, 11'i Rum ve Ermenilere ve 1'i de Yahudilere ait olmak üzere toplam 82 mahallenin varlığından bahsetmesi¹¹ biraz abartılı gözükmemektedir. Nite-

³ Mehmed Zillî oğlu Evliya Çelebi, *Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi*, Neşreden: Zuhuri Danişman, İstanbul 1969, c.2, s.171.

⁴ Şemsettin Sami, *Kamûs'ül-'Alâm*, İstanbul 1306, c.2, s.924.

⁵ Bu anlatımın ayrıntıları için bkz. İsmail Hami Danişmend, *Tarih ve Coğrafyaya Ait Değişik İsimler*, tarih ve baskı yeri yok, s. 1960; Mehmet Nermi Haskan, *Yüzyıllar Boyunca Üsküdar*, İstanbul 2001, c.1, s.20; Eyice, a.g.m., s.208-209; Murat Belge, *İstanbul Gezi rehberi*, İstanbul 1997, s.297.

⁶ Belge, a.g.e., s.297.

⁷ Sarkis Sarraf Hovhannesyan, *Payitaht İstanbul'un Tarihçesi*, çev. Elmon Hançer, İstanbul 1997, s.65.

⁸ I.H. Danişmend'den naklen, s.1960.

⁹ Ünlü seyyahın, *Eskidar* denmesinin sebebini, "Seyyid Battal Gazi'nin Üsküdar bahçesi yanında yaptırarak oturduğu *dâr* yani yer" ile açıklaması, başta zikredilen sözlük anlamıyla da benzerlik göstermektedir. (Bkz. *Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi*, c.2, s.171.)

¹⁰ Bu varsayımlar için bkz. Danişmend, a.g.e., s. 1960; Haskan, a.g.e., c.1, s.19; Eyice, a.g.m., s.208-209; Belge, a.g.e., s.297; Hovhannesyan, a.g.e., s.65.

¹¹ *Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi*, c.2, s.171.

kim 19. yüzyılın sonlarında bile Üsküdar'la ilgili ancak 43 mahalle ismi verilmektedir¹².

19. yüzyıl sonlarında Üsküdar, Şehremâneti'ne yani İstanbul Vilâyeti'ne bağlı bir mutasarrıflık merkezi olup Beykoz, Şile, Gebze, Kartal ve Adalar kazalarını ihtiva etmekte ve ayrıca Dokuzuncu Daire-i Belediye'nin faaliyet alanında yer almaktaydı¹³.

Üsküdar'ın büyümesine paralel olarak, 19. Yüzyıl'da buraya yerleşen kalabalık bir İranlı gurubu vardı; bu yüzyıl aynı zamanda Anadolu'dan kopup gelen nüfus ile, ilk gecekondulaşma örneklerinin karşımıza çıktığı bir dönem olarak belirmektedir¹⁴.

Üsküdar'daki mahalle ve sokak isimlerinde göze çarpan ilk önemli özellik, önemli şahıs adlarının birinci plânda yer almasıdır.

2. Şahıs Adlarından Ortaya Çıkan Yer İsimleri:

Bu tür isimler, genellikle kendi adını alan bir cami veya tekkenin banisi bulunan bir eşraf veya hayırsevere aittir ki, mahalle ve semtler zamanla bu dinî kurumların etrafında teşekkül etmiştir. Klâsik Osmanlı “yerleşim anlayışı”nda bu özellik sık sık karşımıza çıkmaktadır. Eşraf ve hayırseverlerin dışında bazen de, burada ikamet eden bazı bürokrat ve devlet adamları da bir kısım yer adlarına kaynaklık etmiştir.

Selâmi Ali Efendi (öl. 1692), Celvetiye Tarikatı'nın *Selâmiye* kolunun kurucusu olup Kısıklı-Büyük Çamlıca yolu üzerinde bir de tekkesi (ve camii) bulunuyordu. Sünnî ilkelere bağlı, zikir ve ibadeti dinin temeli sayan bu tarikatın şeyhinin tasavvufa ait risâle ve ilahileri vardır. Şeyhin kabri hazîredeki açık türbede bulunmaktadır¹⁵. Selâmi Ali Efendi'nin Çamlıca'da kurduğu yeni mahalle kendi adına mensuptur¹⁶. Mahallenin adı, zamanla *Selâmsız*'a dönüşmüş ve bir semt adı olarak günümüze kadar gelmiştir¹⁷. Selâmi Ali Efendi'nin Üsküdar'da yaptırdığı iki çeşmenin dışında, Kadıköy Bağdat Caddesi üzerindeki *Selâmi Çeşme* semtinde de bir çeşmesi bulunmaktadır¹⁸.

¹² Osmanlı Arşiv belgesinde zikredilen mahalle isimleri şunlardır: Mevlevihâne, Selâmi Ali Efendi, Çolak Sinan, Durbali, Hayreddin Çavuş, Toygar Hamza, Valide-i Atik, Sultantepeci kurbinde Hâce Hüsnî Hatun, Sûmbül Hacı Mehmed, Evliyâ Hoca, Bulgurlu Mescidi, Kefçe Dede, Tavâşi Hasan Ağa, Dâver Paşa, Hacı Ahmet Çelebi, Hamza Fakih, Selimiye, Bulgurlu Karyesi, Çamlıca kurbinde Altunizâde İsmail Efendi, Çengelköy, Kandilli, Anadolu Hisarı, Kanlıca, Incirköyü, Yahıköyü, Beykoz, Sultan Çiftliği, Dere Seki, Akbaba, Anadolu Kavağı, Anadolu Feneri, Revancık Kal'ası, Boyraz Limanı, Nerdibanköy (Merdivenköy), İhsaniye, Süleyman Ağa, Sinan Paşa, Ayazma, Mirâhor, Rum Mehmed Paşa, Salacak, Gülfem Hatun ve Gerede Mahalleri. Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), *Maliye Nezareti Ceride Defterleri (ML.CRD)*, nr.1900, H.1286/M.1870, s.4, 10, 12 ve 14.

¹³ Şemsettin Sami, *a.g.e.*, c.2, s.924.

¹⁴ İlber Ortaylı, *İstanbul'dan Sayfalar*, İstanbul 2000, s.21, 238- 239.

¹⁵ Haskan, *a.g.e.*, c.1, s.311 ve 313.

¹⁶ Mehmet Süreyya, *Sicill-i Osmânî*, İstanbul 1311, c.III, s.53.

¹⁷ Selâmsız eskiden çingenelerin oturduğu bir mahalleydi ve hatta buraya “Çingene Mahallesi” de denmekteydi. Çingene aileleri arasındaki kavgalar adeta seyirlik bir tiyatroya dönüşürdü. (Tuna Baltacıoğlu, “Bağlarbaşı”, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, İstanbul 1993, c.1, s.534.)

¹⁸ Haskan, *a.g.e.*, c.1, s.319.

Hamza Fakih (öl.1500), Fatih devri fıkıhçılarından olup kabri kendi adıyla anılan mescidin hazîresinde bulunmaktadır¹⁹. Fetihten sonra Üsküdar'da camii yaptıran ilklerden biri de Hamza Fakih'tir. Bu caminin yerinde bugün, Kaptan Paşa Sokağı ile Aziz Mahmud Efendi Sokağı arasında, bulunduğu mahallenin adını taşıyan Kaptan Paşa Camii bulunmaktadır.

İvaz Fakih hakkında verilen bilgilerde farklılıklar bulunmasına rağmen, O'nun Bektaşî inançlarına göre, *Kırk Erenler* adı verilen Ahî Dervişler gurubuna dahil olduğu sanılmaktadır. Osmanlılar'a düşman hakkında bilgi aktaran bu gurup, Osmanlılar'ın beşinci kolu, bir casusluk teşkilâtı idi. Aynı zamanda fıkıh âlimi olan İvaz Fakih de muhtemelen bunlardan biriydi. 1329'da Bizans'a karşı kazanılan zaferden sonra, Türk ordusu Çamlıca tepelerine kadar gelmiş ve Orhan Bey Çamlıca taraflarını da içine alan bir bölgeyi İvaz Fakih'e timar olarak vermiştir. İvaz Fakih de burayı vakıf haline getirmiş ve bahsedilen yer kendinden sonra oğullarının tasarrufuna geçmiş, arazinin vakıf hali uzun asırlar devam etmiştir. Bahsedilen arazinin sonraki hükümdarlar olan Çelebi Mehmet ve Yıldırım Bayezit zamanında verildiği yönünde değişik anlatımlar da vardır²⁰. Bazı kaynaklarda ise İvaz Fakih'in Fatih döneminde yaşadığı belirtilmektedir ki²¹, bütün bu bilgiler İvaz Fakih'in gerçek kimliğini tartışmalı hale getirmektedir. İvaz Fakih'e ait olan türbe, Çamlıca'nın en yüksek tepesi olan Sefa Tepesi'nde bulunmaktadır. 17. yüzyılın başlarında Büyük Çamlıca'da bir Bektaşî Dergâhının varlığı²², İvaz Fakih ismiyle bağlantılı olmalıdır.

*Toygar*²³ *Hamza*'nın, Fatih veya Bayezid devrinde yaşamış ünlü bir kemaneş (okçu) olduğu bilinmektedir. Toygar Tepesi de O'nun ismiyle anılmıştır²⁴. Medfun olduğu Toygar Hamza Mescidi, Selâmi Ali Efendi Caddesi ile Toygar Hamza Sokağı'nın birleştiği köşede bulunmaktadır. Toygar Hamza ismine, mesleği sebebiyle, Okmeydanı taraflarında da rastlanmaktadır²⁵.

Osmanlı Kapıkulu ordusundaki bir askerî sınıfın mensubu olan *Solak*²⁶ *Sinan*, Selâmi Ali Caddesi üzerinde bulunan ve kendi adıyla anılan camiye yaptırmıştır. *Kabasakal* lâkabıyla da bilinen Sinan Ağa, Kanûnî'nin muhafız subayı olup yaptırdığı cami için Bağlarbaşı'ndan bir de su getirtmiştir²⁷.

Bugün sadece hazîresi mevcut olan *Durbali Camii*'nin bânisi *Ali Bali Ağa*, İstanbul'un fethine katılmıştır. Rivayete göre, muhasara esnasında amansız bir şekilde savaştığı için kendisine "Dur be Ali!" denmiş ve adı da böyle anılır olmuştur. Ancak Durbali adının *Torbalı Ali*'den geldiği de söylenmektedir ki, Toygartepe'deki bir sokağa bu isim verilmiştir²⁸.

¹⁹ A.g.e., c.1, s.206.

²⁰ Ayrıntılar için bkz. Haskan, a.g.e., c.2, s.570-571.

²¹ *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, İstanbul 1995, c.8, s.231.

²² *Evliya Çelebi Seyahatnâmesi*, c.2, s.175.

²³ Tarla kuşunun bir çeşidine *toygar* adı verilmektedir. (Şemsettin Sâmî, *Kamûs-ı Türk*, Dersaadet 1317, s.914.)

²⁴ Mehmet Süreyya, a.g.e., c.II, s.252.

²⁵ Haskan, a.g.e., c.1, s.364.

²⁶ *Solak* ve *Solakbaşılık* gibi askerî terimler için bkz. Midhat Sertoğlu, *Osmanlı Tarih Lûgatı*, İstanbul 1986, s.317; Mehmet Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, İstanbul 1993, c.III, s.254-256.

²⁷ Haskan, a.g.e., c.1, s.340.

²⁸ A.g.e., c.1, s.175.

Mahalleye isim olan *Hayrettin Çavuş*, Kanûnî devri ricâlınden ve çavuş²⁹ zümresindendir. Meşhur “çavuş üzümü” fidesini ilk defa İstanbul’a getiren kişi de Hayrettin Çavuş olmuştur. Üsküdar’daki *Çavuşdere Caddesi* ve semtinin de adını aynı kişiden alması muhtemeldir³⁰.

Hayrat sahibi ve ermişlerden sayılan *Kefçe Dede* (öl.1540)³¹, söylentiye göre, yoksul kim-selere kapı kapı dolaşarak kepçe ile aş dağıttığı için bu sıfatı almıştır. Bir diğer rivayete gö-re ise, Darphane’deki altınların muhafazasında ve taşınmasında vazife yaptığı için bu adla anılmıştır. Kefçe Dede mescidinin bânisi olan bu zat, bugün mescidin yerinde olan Ahme-diye Camiinin yanında gömülüdür³².

*Tavâş*³³ *Hasan Ağa*, Sokullu Mehmet Paşa’nın hazinedarı idi. Kendi adıyla anılan camii, İnadiye Mektebi Sokağı ile Gündoğumu Caddesi’nin birleştiği (Hâkimiyet-i Milliye Caddesi ile İnadiye Yokuşu arasında) noktada ve 1588 tarihlidir³⁴.

Valide-i Atik adı, II. Selim’in kadını ve III. Murad’ın annesi Nurbanu Valide Sultan için kul-lanılmıştır. O’nun tarafından Mimar Sinan’a yaptırılan Valide-i Atik Camii (Toptaşı Camii), Üs-küdar’ın en yüksek tepesi üzerinde bulunmaktadır³⁵. Eser, tam bir külliye özelliğini göster-mekte olup 1589 tarihinde ibadete açılmıştır.

Nakkaş Tepe adı Nakkaş Baba’ya izafeten kullanılmaya başlanmıştır. Yavuz Sultan Selim dö-neminde, Çaldıran Savaşı’ndan sonra İran’dan getirilen sanatkârlardan olan Nakkaş Baba, adı geçen semtte bir tekke kurarak buradaki yerleşime öneyak olmuştur³⁶.

Haydar Paşa semti, Bağdat Demiryolu’nun başlangıç noktası olan Gar binasıyla ünlüdür. Adın menşei konusunda çeşitli görüşler vardır: Demiryolları arasında bulunan açık türbe, halk arasında Haydar Baba Türbesi olarak bilinmesine rağmen, burada medfun kişi başka bir zattır. Dolayısıyla, Haydar Paşa nâminin orada medfun bulunan ve mezar taşında “Haydar Baba” adı yazılı olan zata nispetle verildiği³⁷ yönündeki ifadeler gerçeği yansıtmamaktadır. Semt gerçekte adını, Kanûnî dönemi vezirlerinden Hadım Haydar Paşa’nın (öl.1595) bu bölgedeki arazile-rinden ve yaptırdığı “Hadâik-i Sultaniye” (Sultan Bahçeleri)’den almıştır³⁸.

Altunizâde, Üsküdar-Kısıklı yolu üzerinde, Bağlarbaşı ile Millet Parkı arasında kalan bölge-nin Koşuyolu’na doğru uzanan kesimine denmektedir. Semtin adı, Altunizâde İsmail Zühdi Pa-şa’dan gelmektedir. Bu ünvan kendisine, devrinin büyük altınvarakçılarından ve tüccarların-dan olan Altunî Hacı Ali Efendi’nin oğlu olması hasebiyle, II. Mahmut tarafından verilmiştir³⁹.

²⁹ Askerî, idarî ve teşrifatla ilgili vazifeleri olan çavuşlar daha çok Divan-ı Hümâyûn ve Yeniçeri Ocağı’nda yer almaktaydı. *Çavuş* ve *Çavuşbaşı* terimleri için bkz. Sertoğlu, *a.g.e.*, s.71; Pakalın, *a.g.e.*, c.I, s.333-339.

³⁰ Haskan, *a.g.e.*, c.1, s.213.

³¹ Mehmet Süreyya, *a.g.e.*, c.IV, s.77.

³² Haskan, *a.g.e.*, c.1, s.242.

³³ *Tavaş*, hadımlık yerine kullanılan bir tâbirdir.

³⁴ Haskan, *a.g.e.*, c.1, s.358.

³⁵ *A.g.e.*, c.1, s.365.

³⁶ Zeynep Dramalı, “İstanbul’da Bizans Semtleri”, *Hürriyet Tarih*, 7 Ocak 2004, s.9.

³⁷ Ali Cevad, *Memâlik-i Osmâniye’nin Tarih ve Coğrafya Lûgati*, Dersââdet 1313, s.353.

³⁸ Haskan, *a.g.e.*, c.2, s.564.

³⁹ Tuna Baltacıoğlu, “Altunizade”, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, İstanbul 1993, c.1, s.229.

Semtte çok sayıda hayır eseri yaptıran İsmail Zühdi Paşa, aynı zamanda Ayan üyesi olup, 93 Harbi'nde kendi parasıyla bir tabur asker toplayarak devletin emrine vermiştir. Semt geçmişte, köşkleri ve konaklarıyla İstanbul'un ünlü bir yazlık köşesiydi.

Beylerbeyi semti Osmanlı döneminde bir süre için, buraya dikilen "haç"tan dolayı *Istavroz Bahçesi* namıyla anılmış; Beylerbeyi adını ise Rumeli Beylerbeyi Mehmed Paşa'nın bu sahilde bulunan yalısından dolayı almıştır⁴⁰. Maraşlı Ermeni bir ailenin çocuğu olan Mehmet paşa, Müslüman olmuş ve sarayda nüfuzlu bir hale gelmiştir⁴¹. 1589 yılında Sultan III. Murad zamanında, maaşların züüf akçe ile ödenmesi üzerine Yeniçeriler, Divan toplantısı olduğu bir sırada sarayı kuşatarak sikke tashihi ile görevli Mehmet Paşa ile başdefterdarın kellelerini istediler. Yeniçeriler her ikisinin boyunlarını vurduktan sonra dağıldılar ki *Beylerbeyi Vak'ası*, Yeniçerilerin devlet adamlarının kellesini istedikleri ilk olaylardan biri olmuştur.

Üsküdar'ın Boğaz kıyısında yer alan ve en güzel semtlerinden biri olan *Kuzguncuk*'ta, burayı Kudüs toprağı gibi kutsal addeden Yahudiler oturmaktaydı. Evliyâ Çelebi'nin "Burada Fatih zamanında Kuzgun Baba denilen bir derviş oturduğu için kasabaya Kuzguncuk derler"⁴² ifadelerine karşılık İnciciyan ismin, buradaki büyük köyün adı olan "Kosinitza"dan değişerek geldiğini iddia etmiştir⁴³.

IV. Mehmed'in hocası olan Vani Mehmed Efendi'ye hediye ettiği *Vaniköy*'ün eski adı, "Papaz Korusu" idi. Vani Mehmed Efendi burada bir yalı yaptırarak sahildeki mescidi büyüt müştür. Semt, 17. asırdan bu yana Vaniköy olarak adlandırılmaktadır.

3. İlginç Olay veya Gerçeklerden Beliren Yer Adları:

Üsküdar'da, ilginç bir "olay" veya "gerçek"ten yola çıkılarak belirmiş olan semt veya mahal-le isimleri de mevcuttur:

İnadiye Semti, Tavaşi Hasan Ağa Mahallesi sınırları içinde bulunmakta ve Karacaahmet Mezarlığı'na kadar uzanmaktadır⁴⁴. Semtin dışında pek çok sokak da bu ismi almıştır. İnadiye adı oldukça ilginç bir hadiseden sonra ortaya çıkmıştır: Kelimenin kökü "inad" olup zamanla inadiye (inad edenler) şekline dönüşmüştür. Celvetiliğe mensup olan Bandırmalı Tekkesi Şeyhi Haşim Baba, bu tarikatten ayrılarak Bektaşiliğe meyletmiş ve bu durumu, Celvetiliğin merkezi olan Hüdâyî Tekkesi'nden inatla saklamıştır. Kendisinin bu durumunu araştırmak üzere, Hüdâyî Tekkesi'nden gizlice müridler gönderilerek ayinlerine iştirak edilmiş ve "bu ayinler Celvetiliğ uymuyor" sözlerine karşılık bile, Haşim Baba bu "dönüşünü" ısrarla reddetmiştir. Böylece tekkesi *İnadiye* ismiyle anılmaya başlanmış ve bu isim, 18. yüzyıl ortalarında bütün semt için kullanılmaya başlanmıştır⁴⁵.

⁴⁰ Hovhannesyan, *a.g.e.*, s.63.

⁴¹ Hayatı için bkz. Mehmet Süreyya, *a.g.e.*, c.IV, s.127.

⁴² Evliyâ Çelebi *Seyahatnâmesi*, c.2, s.168.

⁴³ G.V. İnciciyan, *Boğaziçi Sayfiyeleri*, (Düzelti, Önsöz ve Notlar: Orhan Duru), İstanbul 2000, s.152.

⁴⁴ *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, İstanbul 1995, c.8, s.217.

⁴⁵ Melâmilerce Melâmî olarak görülen, Bektaşilerin bir kısmınca dede-baba tanınan, aynı zamanda Celveti olan ve Celvetilikten *Haşimiyye* kolunu ayıran Haşim Baba'nın Bektaşilik'ten bir kol ayırmak istediği de bilinmektedir. Haşim Baba'nın bu "hareketliliği" ve "kararsızlığı" O'nun ilginç bir şahsiyet olarak görülmesine sebep olmuştur; tabutu Hüdâyî Tekkesi'ne getirildiğinde buraya sokulmamış ve cenaze namazı mekân dışında kılınmıştır. (Bkz. Haskan, *a.g.e.*, c.1, s.122-124 ve c.3, s.1476.)

Ihsaniye adının, ihsan kelimesinin anlamı olan “verme, bahşetme” ile bağlantısı olduğu muhakkaktır. Salacak’tan sonra gelen bu semt, Sultan III. Mustafa tarafından imar ettirilerek Türkler’in yerleşmesi için “ihsan” edilmiş ve bu vesileyle *Ihsaniye* olarak anılmıştır⁴⁶.

İcadiye, Kuzguncuk ile Bağlarbaşı arasında uzanan bir Üsküdar semtidir. Yeni “icad” edilen nakışlı basmalara ait imalathane, Kayserili Serkis Kalfa tarafından ilk olarak *İcadiye* köyünde kurulmuştur⁴⁷. Sonradan Üsküdar’a nakledilen bu imalathanede dokunan rengârenk çiçekli zarif basma, kurucusuna ithafen Serkis Kalfa basması adı ile anılmaktaydı.

Kandilli, Türk, Ermeni ve az sayıda Rum’la meskûn idi. Sultan IV. Murad, Şehzade Mehmed’in doğumu için buradaki köşkte yedi gece boyunca kandiller yaktırarak eğlenceler düzenletmiş ve bu sebeple semt *Kandilli Bahçe* adını almıştır⁴⁸. Bir diğer rivayete göre ise, burada padişahlara ait bir hasbahçe bulunmakta ve eğlenceden dönen padişahlar için kandil yakılmaktaydı.

Doğancılar Meydanı, Osmanlı devrinde bir “seyir yeri” olmasıyla ün kazanmıştır. Padişahlar Üsküdar’a gittikleri zaman, bütün doğancılar, yani av kuşu besleyenler de buraya göçerlerdi⁴⁹. Padişah burada şahinci ve doğancıların yetiştirdiği yırtıcı kuşların hünerlerini seyredirdi. Ayrıca meydanın yanında, doğancılar için büyük hanlar mevcuttu⁵⁰. Meydanın bir diğer özelliği de, Padişahların sefere çıkacakları zaman otağlarını burada kurmaları ve çeşitli merâsimlerden sonra ordunun buradan hareket etmesiydi.

4. Coğrafi ve İktisadi Özelliklere Bağlı Olan Yer Adları:

Üsküdar’daki bazı adlar ise, ait oldukları bölgenin coğrafi ve topoğrafik özelliklerini yansıtmış ve ayrıca, yöredeki tarımsal ve iktisadi faaliyetler de bu adların ortaya çıkmasına esin kaynağı olmuştur.

Bir zamanlar Üsküdar ve civarı üzümleriyle meşhurdur. Nitekim, vaktiyle üzüm bağları çok olduğundan⁵¹, Üsküdar’da pekçok yerin bununla bağlantılı olarak şöhret kazandığını görmekteyiz. Zeynep Kâmil Hastanesinin olduğu alanda Yusuf Kâmil Paşa’nın Bağı, bugünkü Yapı Kredi Bankası’nın tesislerinin bulunduğu alandaki Halife Abdülmecid Efendi Bağı, Çamlıca’daki Yusuf İzzettin Efendi’nin bağları ve Koşuyolu’ndaki Adile Sultan’ın ünlü *Validebağı* devlet ricâline ait olan bağlardandı⁵².

Kabri Kasımpaşa’da bulunan Kaptan-ı derya Piyâle Paşa (öl.1578), 1560’da Cerbe Adası’nın fethinden sonra Tunus’tan getirdiği asma fidelerini, Üsküdar’da bugün *Tunusbağı* diye bilinen

⁴⁶ Hovhannesyan, *a.g.e.*, s.68.

⁴⁷ *A.g.e.*, s.64.

⁴⁸ İnciciyan, *a.g.e.*, s.165; Hovhannesyan, *a.g.e.*, s.61-62.

⁴⁹ *Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi*, c.2, s.176.

⁵⁰ Haskan, *a.g.e.*, c.3, s.1465.

⁵¹ Hattâ buna bağlı olarak, Üsküdar ve bağlı yerlerde şarap yapımı için gizlice şıra üretildiği de vakî idi. Nitekim, 1565’te Üsküdar Kadısı’na yazılan bir hükümde; hâsıl olan üzümlerin sıkılıp turşu ve pekmez yapılması emrolunmuş ancak buna mugayir olarak üzümlerin sıkılıp şıra edildiği ve fiçılara konulduğu anlaşılmış, Kadı’nın bizzat bunların üzerlerine gitmesi, şarap yapılma ihtimali olan üzüm sıralarının imhasına pratik bir çözüm olarak da, fiçılara tuz konulması ve sıraların dökülmesi hükmü verilmiştir. (Ahmet Refik Altınay, *Onuncu Asr-ı Hicrî’de İstanbul Hayatı*, Haz. Abdullah Uysal, Ankara 2000, s.145.)

⁵² A. Halûk Dursun, *İstanbul’da Yaşama Sanatı*, İstanbul 1999, s.282.

yerdeki bir alana dikerek semtin bu adla anılmasına vesile olmuştur⁵³. Ayrıca burada kendi adıyla anılan bir de havuz yaptırmıştır. Tunusbağı, ender güzelliklere sahip İstanbul bahçelerinden biriydi. Üsküdar'da bu adla anılan cadde, mescid, çeşme, mahalle mektebi ile meydana ve bir mezarlık bulunmaktadır.

Evliyâ Çelebi'nin verdiği bilgilere bakılırsa, Şüca' Baba, Battal Gazi'nin arkadaşlarından büyük ve keramet sahibi bir zattır ve mezarı, *Şüca' Bağları* içinde bulunmaktadır⁵⁴. Seyyaha göre, Şüca' Baba, bağı çapalar iken yılan zehirlemesiyle ölmüştür. Şüca' bağları muhtemelen Bülbulderesi Mezarlığı'nın üst kısmında, bugün Üsküdar Anadolu Lisesi'nin bulunduğu alanda yer almaktaydı.

En eski sakinleri Ermeniler ve Rumlar olan ve 19. yüzyıldan itibaren de Osmanlı seçkinlerinin yerleştiği *Bağlarbaşı* semtinin de çok eskiden tümüyle bağlık bir arazi olduğu bilinmektedir. Buradaki Ermeni manastırının bağı olan araziye, manastır anlamına gelen "vank" sözcüğünden "Vankınbağı" da denmekteydi. Bilahare bağlık alanın başladığı yere "Bağlarbaşı" denmiş ve semt bu isimle anılmaya başlanmıştır⁵⁵.

Üsküdar ile Ümraniye arasında yer alan *Bulgurlu*, eskiden buradaki küçük ve çok eski köyün adıydı. Bulgurlu'nun bir özelliği de, kölelere yılda bir kez verilen piknik ve eğlence izninin geçirildiği yer olmasıdır. Zenci köleler, eğlence ve törenler için belli vakitlerde Bulgurlu'ya giderlerdi⁵⁶. Ayrıca köyde Aziz Mahmud Hüdâî'ye ait pek çok vakıf bulunmaktaydı. 16. yüzyılda çiftçilikle uğraşan köyün adı, "bulgur"dan türemiş olmalıdır. Nitekim, tarihî Bulgurlu Mescidi önünde, Aziz Mahmud Hüdâî'nin hediyesi olduğu rivayet edilen ve 40 yıl öncesine kadar görülebilen mermerden mâmûl bulgur dibegi bu tezi desteklemektedir⁵⁷. Bulgurlu Mescit mahallesi, 1940'ta Evliya Hoca mahallesi ile birleştirilerek *İnkılâp Mahallesi* adını almıştır.

Kısıklı adının buradaki su kaynakları ile ilişkisi olduğu muhtemeldir. Nitekim, Kısıklı adı, "suyu az akan pınar, kayadan hafif akan su" anlamına gelmektedir⁵⁸. Yine *Lehçe-i Osmanî*de kelimenin anlamı, "kayadan cır cır akan çeşme" olarak verilmiştir. "Kısıklı", ayrıca "vadi yamaçlarındaki dar kesim" anlamına da gelmektedir ki, *Had'katü'l-Cevâmi'*ye göre de burası coğrafi olarak iki tepe arasında kaldığından bu adla anılmıştır⁵⁹.

Libâde, Küçük Çamlıca tarafındaki mesire ile bir cadde ve bu cadde üzerindeki çeşmeye verilen bir isimdir. Adın menşei hakkında sarıh bilgiler bulunmamakla birlikte, kelimenin sözlük anlamının "kısa hırka ve yağmurluk" anlamlarına geldiği ve Libade şeklinde de geçtiği bilinmektedir. Muhtemelen buranın coğrafi şartlarından kaynaklanan bu isim büyük bir ihtimalle, esintili havadan dolayı bir hırka giyilmesi gerektiğini ifade etmektedir. İsmi, burada doku- nan ve Libade adını alan hırkalardan kaynaklanabileceği de düşünülebilir. Ayrıca, ismin çok eskiden beri kullanıldığı da bilinmektedir⁶⁰.

⁵³ Haskan, a.g.e., c.3, s.1295.

⁵⁴ Evliyâ Çelebi *Seyahatnâmesi*, c.2, s.177.

⁵⁵ Tuna Baltacıoğlu, "Bağlarbaşı", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, İstanbul 1993, c.1, s.533.

⁵⁶ Belge, a.g.e., s.314-5.

⁵⁷ Ayşe Hür, "Bulgurlu", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, İstanbul 1994, c.2, s.331.

⁵⁸ Milli Eğitim Bakanlığı, *Örnekleriyle Türkçe Sözlük*, İstanbul 2000, c.2, s.1669.

⁵⁹ M. Rifat Akbulut, "Kısıklı", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, İstanbul 1994, c.5, s.5.

⁶⁰ Haskan, a.g.e., c.3, s.1106.

Kızkulesi'nin karşısında bulunan *Salacak*, Üsküdar'ın en güzel köşelerinden biri olarak göze çarpmaktadır. *Salacak* adının etimolojisi konusunda sarıh bir bilgi bulunmamakla birlikte kelime Türkçe'de, "üstünde ölü yıkanan kerevet, teneşir" ile ayrıca "savacak, kovalayacak şey" anlamlarına gelmektedir. İsim önceleri "Salacaköy" biçimiyle de geçmektedir ki,⁶¹ zamanla kısaltarak bugünkü telaffuz şeklini almıştır. İstanbul'un fethi esnasında askerlerin buradan "salındığı" ve ayrıca yöreden çok balık ihraç edildiği için ağların denize "salınması" anlamında "salacak" dendiği yakıştırmaları şüphelidir. Bununla birlikte, Yukarıda bahsedilen sözcük anlamından yola çıkarak yörenin topoğrafik yapısının bu benzetmeye sebep olduğu düşünülebilir⁶².

5. Tarihî Bina veya Eserlerin Hatırası Olan Yer Adları:

Bazı yer adları vardır ki, orada vaktiyle mevcut olan bina veya eserin adını alarak günümüze kadar gelmişlerdir. Bu durum, Harem ve Kuleli örneklerinde açıkça karşımıza çıkmaktadır:

İstanbul Boğazı'nın Marmara denizi'ne açıldığı bölgede yer alan *Harem*, daha çok iskele ve yakın çevresine verilen ad olarak da düşünülebilir.

Harem adının Bizans döneminde burada mevcut *Haraeum Sarayı*'ndan geldiği şeklindeki varsayım şüpheli gözükmemektedir⁶³. Bir başka varsayım ise, harem mensuplarının buradaki kısırlardan kayıklarla Sarayburnu'na geçerken bahsedilen iskeleyi kullanmış olmalarıdır. Kanûnî 1555'te, *Üsküdar Bahçesi* ve *Sarayı* veya *Kavaksarayı* adlarıyla bilinen saray ve müstemilâtını yaptırır⁶⁴. Burası, sonraki padişahlarca da ilâvelerle genişletilmiş ancak 17. yüzyıldan sonra terk edilmiştir. Sonunda III. Selim bu sarayı yıktırmış, sarayın mermerleri Selimiye kışlasının inşasında kullanılmıştır. İşte Harem adının yukarıda bahsedilen bu sarayın hareminden geldiği⁶⁵ yönündeki bilgi ise diğerlerine göre daha mantıklı görünmektedir.

Kuleli adının, Kanûnî döneminde burada inşa edilen bahçeli büyük bir sarayın kulelerinden geldiği bilinmektedir⁶⁶. Bu saray ve müstemilâtına "Kulebahçesi" de denilmekteydi.

Osmanlı döneminde ahalisinin çoğunun Rum ve azının İslâm olduğunu belirten Evliyâ Çelebi, *Çengelköy* adının menşei ise şu şekilde açıklamıştır: İstanbul fethedildiği zaman buralarda Kral Madyan oğlu Yanko zamanından kalma birtakım çengeller bulunduğundan adına Çengelköy denmiştir. Buna benzer bir rivayete göre ise, Fatih oralarda büyük bir gemi demiri bulmuştur ve bu da isme kaynaklık etmiştir⁶⁷. Adın, burada gemi çapalarının yapılmasından ileri geldiği yönündeki varsayım da yukarıdakilerle paralellik göstermektedir.

Yoğurduyla meşhur olan *Kanlıca*, Çubuklu'dan sonra Türklerle meskûn büyük bir köydü. Kanlıca kelimesi, Türkçe'de ufak araba anlamındaki *kanlı (kağrı)*'dan küçültme yapılarak ortaya çıkmıştır. Bölgedeki kağrı atölyeleri semte bu adın verilmesine sebep olmuştur⁶⁸.

⁶¹ Kömürçüyan, a.g.e., s.49.

⁶² *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, İstanbul 1994, c.6, s.422.

⁶³ Eremya Çelebi Kömürçüyan, *İstanbul Tarihi, XVII. Asırda İstanbul*, (çev. H.D. Andreasyan, haz. Kevork Pamukçyan), İstanbul 1988, s.284 (dn.38); *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, İstanbul 1994, c.3, s.552.

⁶⁴ Aynı yer; Hovhannesyan, a.g.e., s.68.

⁶⁵ Eyice, a.g.m., s.215 (dn. 105).

⁶⁶ İnciciyan, a.g.e., s.159; Kömürçüyan, a.g.e., s.275 (dn.19).

⁶⁷ Kömürçüyan, a.g.e., s.276 (dn.21).

⁶⁸ Dramalı, a.g.m., s.8.

6. Üsküdar'daki Tekke Adları:

Giriş kısmında üzerinde durduğumuz Üsküdar'ın bir "geçiş yeri" olma özelliği, buradaki önemli dinî ve sosyal müesseseler olan tekkelerin isimlerinde de kendini göstermiştir.

Selâmsız Mahallesi'nden Solak Sinan Camii'ne 100 m. uzaklıkta bulunan *Hind'ler Tekkesi* hakkında çok az bilgi mevcuttur. Özellikle İstanbul'un fethinden sonra bu şehrin Hintli dervişlerin uğrağı olduğu anlaşılmaktadır. Bu Kadiri Tekkesinin müessisi sanılan Şeyh Feyzullah-ı Hindî (öl.1748)'nin Hindistan'dan mı geldiği veya Hindistan üzerinden Hacca giden Orta Asya Türkleri'nden biri mi olduğu tam olarak bilinmemektedir⁶⁹. Aynı durum, "el-Hindî" lakabını alan tekkenin diğer şeyhleri için de söz konusudur.

Çinili Camii yanında yer alan *Afgan'ler Tekkesi* de yukarıda bahsedilen özellikleri göstermektedir. 18. yüzyılın sonlarında Horasanlı Nakşibendî Şeyhi Ahmed Nâsır-ı Afganî tarafından kurulan bu tekke de, aynı şekilde, Hac için İstanbul'a uğrayan Orta Asyalı Türk ve Özbek dervişleri barındırmaktaydı. Orta Asya'dan gelen ve Nakşî ekolüne bağlı olan dervişler, yine Üsküdar'daki *Haydar Taşkend* ve *Özbekler Tekkesi* ile Kadırga'daki *Buhara Tekkesi*'nde dinî ve sosyal faaliyetlerini sürdürmüşlerdir. Ancak bunlar içinde Afganîler ve özellikle Sultantepe'deki Özbekler Tekkesi, Millî Mücadele sırasında İstanbul'dan Anadolu'ya eleman ve lojistik aktarımında çok önemli roller üstlenmiş ve böylece "geçiş yeri" olma özelliğini "iki taraflı" olarak da göstermiştir.

Reşat Nuri'nin, dilencilerin kişilik dünyasına ve yoksulluk kültürüne ait ayrıntıları sergilediği romanına konu olan *Miskinler Tekkesi* daha farklı, ancak yine önemli bir sosyal işlevi üstlenmekteydi: Osmanlı döneminde "miskin" olarak anılan Cüzzam hastaları, halktan ayrı kalmaları için, Karacaahmet Mezarlığı'nın ortasındaki özel yapılarda oturmaya mecbur tutulurdu⁷⁰. Miskinler Tekkesi'ni meydana getiren yapılar, III. Selim ve II. Mahmut dönemlerinde inşa edilmiştir.

Sonuç olarak; Üsküdar sahip olduğu tarihî ve coğrafi konumu itibarıyla, İstanbul'un üç önemli beldesinden biri olarak, tarih ve kültürümüzün oluşmasında büyük katkılar sağlamıştır. Bu cümleden olarak, Üsküdar'da hâlâ varlığını devam ettiren yer adları; bu beldenin geçmişte sahip olduğu önemli eserler ve şahsiyetler ile sosyal-iktisadî ve coğrafi özellikleri yansıtmakta ve bu özelliği ile de, tarihten günümüze "köprü" olma niteliğini bir kez daha göstermektedir.

⁶⁹ Thierry Zarcone, "Hindîler Tekkesi", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, İstanbul 1994, c.4, s.74.

⁷⁰ Evliya Çelebi, Miskinler tekkesinin bu önemli fonksiyonu için ilginç ayrıntılar vermektedir: "Şehir dışında bir tekkedir. Bütün miskinler burada kalıp sadakalarla geçinirler. Şehir içinde bir miskin haber alınsa derhal aman vermeyip tekkelerine getirirler, isterse âyan ve eşraftan olsun hiç dinlemezler cebren alıp götürürler. Çünkü cüzzam illeti bulaşıcıdır diye şehir içinde durmak yasaktır. Her şehrin dışında ayrıca miskin-hâneler vardır ki, miskinler (cüzzamlılar) kimse arasına karışmayıp ayrıca bulunurlar." (*Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi*, c.2, s.174.)

Kaynakça

A. Kaynak Eser ve İncelemeler:

- Ali Cevad, *Memâlik-i Osmâniye'nin Tarih ve Coğrafya Lûgatı*, Dersaadet 1313.
- Altınay, Ahmet Refik, *Onuncu Asr-ı Hicrî'de İstanbul Hayatı*, Haz. Abdullah Uysal, Ankara 2000.
- Akbulut, M. Rıfat, "Kısıklı", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, c.5, İstanbul 1994, s.4-6.
- Baltacıoğlu, Tuna, "Bağlarbaşı", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, c.1, İstanbul 1993, s.533-534.
- , "Altunizade", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, c.1, İstanbul 1993, s.229-230.
- Belge, Murat, *İstanbul Gezi rehberi*, İstanbul 1997.
- Danişmend, İsmail Hami, *Tarih ve Coğrafyaya Ait Değişik İsimler*, tarih ve baskı yeri yok.
- Develioğlu, Ferit, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Ankara 1996.
- Dramalı, Zeynep, "İstanbul'da Bizans Semtleri", *Hürriyet Tarih*, 7 Ocak 2004, s.4-10.
- Dursun, A. Halûk, *İstanbul'da Yaşama Sanatı*, İstanbul 1999.
- Eyice, Semavi, "İstanbul'un Mahalle ve Semt Adları Hakkında Bir Deneme", *Türkiyat Mecmuası*, (İst. Üni. Türkiyat Ens.), c.XIV, İstanbul 1965, s.199-216.
- Haskan, Mehmet Nermi, *Yüzyıllar Boyunca Üsküdar*, c.1-3, İstanbul 2001.
- Hovhannesyan, Sarkis Sarraf, *Payitaht İstanbul'un Tarihçesi*, çev. Elmon Hançer, İstanbul 1997.
- Hür, Ayşe, "Bulgurlu", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, c.2, İstanbul 1994, s.331-333.
- İnciciayn, G.V., *Boğaziçi Sayfıyeleri*, (Düzeltili, Önsöz ve Notlar: Orhan Duru), İstanbul 2000.
- Kömürçian, Eremya Çelebi, *İstanbul Tarihi, XVII. Asırda İstanbul*, (çev. H.D. Andreasyan, haz. Kevork Pamukciyan), İstanbul 1988.
- Mehmed Zillî oğlu Evliya Çelebi, *Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi*, c.2, Neşreden: Zuhuri Danişman, İstanbul 1969.
- Millî Eğitim Bakanlığı, *Örnekleriyle Türkçe Sözlük*, İstanbul 2000.
- Ortaylı, İlber, *İstanbul'dan Sayfalar*, İstanbul 2000.
- Mehmet Süreyya, *Sicill-i Osmânî*, c.2, 3, 4, İstanbul 1311.
- Pakalın, Mehmet Zeki, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, c.I ve III, İstanbul 1993.
- Sertoğlu, Midhat, *Osmanlı Tarih Lûgatı*, İstanbul 1986.
- Şemsettin Sami, *Kamûs'ül-'Alâm*, c.2, İstanbul 1306, s.923-924.
- , *Kamûs-ı Türk*, Dersaadet 1317.
- Zarcone, Thierry, "Hindîler Tekkesi", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, c.4, İstanbul 1994, s.74-75.

B. Arşiv Vesikaları:

- Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), *Maliye Nezareti Ceride Defterleri (ML.CRD)*, nr.1900, H.1286/M.1870, s.4, 10, 12 ve 14.

